

จะมานั่ง (หรือยืน) ทำบัญชีกันทำไม?

พ.ศ. ๒๕๐๕

โครงการ ๑๐๐ ปี ชาตกาล ศ.ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เรียน บรรณาธิการ วารสารกรมบัญชีกลาง

เสียงนาฬิกาตึก ๆ ที่วารสารกรมบัญชีกลางให้ไว้เป็นของขวัญสำหรับล่อใจนัดเขียนบทความให้วารสาร เดือนอยู่เสมอดี ได้ผัดนัดไว้หลายเดือนแล้ว เริ่มรู้สึกละลายใจ ครั้นจะตัดต่อไปจนถึงปีหน้าก็เกรงว่าวารสารจะส่งระฆังหรือวัตุระเบิดมาเป็นของขวัญในฐานะที่เป็นผู้ไม่เขียน เสียงเดือนจะยิ่งร้ายไปกว่าเสียงนาฬิกา สู้ยอมเขียนให้ไม่ได้ บางทีปลายปีนี้โชคดีอาจจะมีหวังได้ของขวัญชนิดที่ไม่ใครจะเตือนคงจะดี (โปรดดู ป.ล. ช่างทำ)

สำหรับท่านผู้อ่านที่ลืมหรือมิได้อ่านวารสารกรมบัญชีกลาง ปีที่ ๒ เล่ม ๑-๒ และ ๓ จะขอแก้ความที่ผมได้ตั้งปัญหาไว้ว่า จะมานั่งทำบัญชีกันทำไม คุณอำนวย วีรวรรณ กระหืดกระหอบไปรายงานท่านอธิบดีกรมบัญชีกลาง ท่านอธิบดีซึ่งคงจะกำลังยื่นทำบัญชีอยู่ เริ่มเขียนวงกลมด้วยมือเปล่าทันที ตอบได้ด้วยคารมอันคมคาย ต่อมามิช้า คุณเอียด นาคกรรพ ซึ่งก็คงยื่นทำบัญชีอยู่เหมือนกัน แต่ยังไม่ล้มไปก็ทำหน้าที่ทหารหน้า อธิบายวิสัยทัศน์ต่อคุณดำรง รติกรณ์ ศิษย์เก่า เก็บเอาเรื่องไปคิดเป็นการบ้าน แล้วขีด ๆ เขียน ๆ คิด ๆ คั้น ๆ ด้วยใจรัก มีหน้าซ้ายยังอาสาตรวจปฏิทินให้เสียด้วย

ความที่ผมย่อมาในวรรคก่อนนั้นเป็นเพียงบทความ สารสำคัญของเรื่องต้องขอให้ท่านผู้อ่านกลับไปดูรายละเอียดในฉบับปีที่ ๒ นั้นอีกที (ถ้าไม่มี ก็ซื้อ)

ก่อนอื่น ก่อนที่ผมจะลืม ต้องขอร้องให้ผู้อ่านที่เป็นเจ้าหน้าที่สำนักงานประมาณสำรวจทำบัญชีเก่าที่กรมบัญชีกลาง ถ้าปรากฏว่ามีเก่าตั้งแต่ ๑ ตัวขึ้นไป โปรดให้เจ้าหน้าที่ขนขึ้นไปทิ้งหอบให้หมด เพราะสมัยนี้เขายื่นทำบัญชีกันแล้ว และถ้าเวลาพิจารณางบประมาณครุภัณฑ์ของกรมบัญชีกลาง อย่าอนุมัติรายการเก่าอีกเลยเป็นอันขาด

ข้อต่อไปใครจะบันทึกไว้ว่า ข้อคิดเห็นของท่านอธิบดี คุณเอียดกับคุณดำรงนั้น ส่วนมากผมเห็นด้วย ฉะนั้น จะขอไม่นำมากล่าวซ้ำอีก การที่คุณดำรงขยายความออกไปละเอียดถึง ๑๑ ข้อ และคุณเอียดชี้แจงระบบโคจรบัญชีแผ่นดิน ก็ไปสู่จุดมุ่งหมายอันเดียวกัน คือ เราทำบัญชีเพื่อ (ก) แสดงฐานะ (ข) ควบคุมการเงิน (ค) ช่วยนโยบาย และ (ง) กันเหลวไหล หรือจะให้ขลังขึ้นอีกหน่อย จะร้ายกาจเป็นภาษาอังกฤษก็ได้ คือ (a) information (b) control (c) policy (d) economy หรือ prevention of waste

ที่นี่จะขอจับประเด็นข้อที่ว่า ทำบัญชีแล้วจะป้องกันความรั่วไหล เหลวไหลได้หรือไม่ ข้อนี้ถ้าจะเปรียบท่านอธิบดีกับคุณเอียดเป็นแพทย์ มองเผิน ๆ จะปรากฏว่าลงความเห็นไม่ตรงกัน หมอบุญมาตรวจดูแล้วสายศิระชะ “ผมยังไม่ค่อยสมัครใจเชื่อ (ว่าจะป้องกันได้)” ส่วนหมอเอียดพยักหน้าจนคอเกือบหัก “ได้ครับ ได้แน่ ๆ ทีเดียว”

ถ้าท่านอธิบดีรำ ๆ จะปรารภว่า “หมอเอียดนี่ยังงี่งอ ?” แล้ว ผมขอเรียนว่า ซ้ำก่อน แท้จริง

ไม่ต่างกันดอก คุณเอียดหมายความว่า ถ้าทำบัญชีให้ถูกต้องดีตามแบบกรมบัญชีกลางที่แล้วละก็ป้องกันการฉ้อราษฎร์บังหลวงได้แน่ แต่ไม่ใช่จะหมายความว่า ถ้าจะป้องกันการฉ้อราษฎร์บังหลวงแล้ว ทำบัญชีอย่างเดียวก็น่าพอ ต้องอาศัยอย่างอื่นด้วย เช่น การตรวจตรา การตรวจสอบ การหยิบยกเรื่องนี้ขึ้นมากล่าว การกล้าพูดกล้าทำ หรืออีกนัยหนึ่งพูดเป็นภาษาตรรกวิทยาก็คือ การทำบัญชี necessary condition แต่ไม่ใช่ sufficient condition ของการป้องกันการฉ้อโกง เปรียบเหมือนจะเดินทางด้วยรถเมล์จากบ้านไปกรมบัญชีกลาง ต้องมีสตางค์ค่ารถเป็น necessary condition แต่ถ้ามีสตางค์อย่างเดียว ไม่รู้ว่าจะขึ้นรถเมล์สายไหนหรือไม่รู้จักทาง ก็ยังไม่พอ

ถ้าท่านอธิบดีนั้น คงแก่เรียนกว่า ด้วยความสันตทานิคุณของท่าน ท่านเพิ่งเล็งเห็นว่า บัญชีแบบดีก็มี แบบเลวก็มี ท่านก็ว่าของท่านถูก ถ้าทำบัญชีแบบเลวแล้ว จะยื่นหรือนิ่ง หรือแต่นอนทำ ก็เมื่อเปลี่ยนแปลง บัดนี้ จะวิชันาปัญหาของคุณเอียดที่ว่า เพราะเหตุใดจึงต้องให้ขบปัญหาคำนิยาม “ตงฉิน” กับ “กั๊งฉิน” ดูไม่เกี่ยวอะไรกับการที่เราต้องมานั่งทำบัญชีกันเลย สงสัยว่าคุณเอียดคงจะเขียนอย่างที่ฝรั่งเขาเรียกว่าเอาลิ้นดันจนแค้นตุ่ย (คือ tongue in cheek) หรือ อย่างไทยเราเรียกว่าถามเอาเรื่อง รู้แล้วแก่งทำเป็นถาม เพื่อยั่วให้สาธยาย ก็เห็นเป็นจะต้องสาธยาย

ความสุจริตในการบริหารราชการแผ่นดินนั้น นิยามได้ง่าย คือ เมื่อศีลธรรมและกฎหมายระเบียบข้อบังคับบัญญัติว่าอย่างไร ก็ปฏิบัติไปอย่างนั้น ไม่ประพฤติบิดเบือนไปจากมรรคคือแนวที่บัญญัติ การประพฤติบิดเบือนอาจจะเป็นได้ทั้งที่เป็นการกระทำผิด อันที่เป็นการละเว้นไม่กระทำชอบ การป้องกันการความทุจริตตั้งแต่วันนี้ การบัญชีพอจะช่วยได้ จะขอยกตัวอย่างให้ฟัง

(๑) รัฐบาลต้องการก่อสร้างอะไรขึ้นอย่างหนึ่ง (จะเป็นตึก ถนน เขื่อน การประปา การไฟฟ้า การโทรศัพท์ ได้ทั้งนั้น) ขออนุญาตจากสภาตั้งงบประมาณเป็นรายจ่าย ถูกต้องตามกฎหมายทั้งหมด แต่เจ้าหน้าที่ผู้ใหญ่ต้องการทุจริต ก็สมคบกับผู้รับเหมาให้ตั้งราคาสูงกว่าที่ควรจะเป็น ส่วนเกินนั้น ตกลงให้นำไปบรรณาการเจ้าหน้าที่ เช่นนี้ การบัญชีควรจะช่วยป้องกันได้ คือ คิดบัญชีต้นทุนการก่อสร้าง (cost accounting) นั้นโดยละเอียด นำไปเปรียบเทียบกับรายอื่น ๆ (ถ้ามี) ก็พอจะประมาณได้ว่าเป็นการสมควรหรือไม่เพียงใด ถ้าบัญชีมันฟ้องอยู่ ก็รายงาน ถ้ารายงานแล้วผู้ใหญ่เฉย ๆ ก็เรียกว่าผู้ใหญ่อ้างฉินด้วย แต่ถ้ารายงานแล้วมีการเปิดเผยขึ้น อย่างน้อยก็อาจจะทำให้ผู้ที่ตั้งใจทุจริตในภายหลังย่อท้อไม่กล้ากระทำอีกก็ได้

(๒) เจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่เก็บภาษีอากร สมรู้ร่วมคิดกับผู้เสียภาษี เก็บภาษีเข้าคลังแต่เพียงน้อยให้ผู้เสียภาษีไปเสียภาษีนอกกฎหมายเป็นส่วนตัวแก่ตน เช่นนี้ เรียกว่าทุจริต ไม่มีปัญหาเรื่องชนิดนี้แก่ที่กรมบัญชีกลางมิได้ก็จริง แต่แก้ได้ที่กรมเจ้าสังกัดของเจ้าหน้าที่นั้น หรือถ้ามีสารวัตรของกระทรวงการคลัง ก็พอจะควบคุมได้ ด้วยวิธีการบัญชีที่ดี ด้วยวิธีสอบบัญชีของผู้เสียภาษีว่าถูกต้องเป็นประการใด ขุนนางอ้างฉินอย่างในตัวอย่างนี้ ประพฤติผิดพระบรมราชโองการ อีกซ้ำในข้อที่ “ไปว่าการภาษีที่บ้านที่เรือนของตัว” (คุณดำรงว่าไว้)

(๓) กระทรวงทบวงกรมผู้มีหน้าที่จ่ายเงิน แต่มิได้ทำบัญชีไว้ให้ถูกต้องอย่างนี้ กระทำผิด ๒ ข้อ คือ (ก) มีหน้าที่ทำบัญชีแล้วไม่ทำ (ข) เปิดช่องให้ทุจริตได้ วิธีแก้ไข คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ต้องดูแลสอดดู เมื่อเห็นบกพร่องก็รายงานกับกระทรวงการคลังและกรมบัญชีกลางต้องเป็นพี่เลี้ยงฝึกสอน วางระเบียบบัญชีให้เขาทำถูกต้อง มิฉะนั้นแล้วกรมบัญชีกลางจะมานั่ง (หรือยืน) ตะบันทำบัญชีกัน ไปทำไม? (ตะบันแปลว่ามุง)

ผมขอยกตัวอย่างพร้อมด้วยวิธีแก้ไขมาเพียง ๓ ข้อ ถ้าจะให้เขียนอีก ๔๔๘ ข้อก็คงจะทำได้ถ้า มีเวลา และถ้าจะให้เอ่ยชื่อตัวละคร ก็คงจะทำได้บางเรื่อง แต่ต้องมาขอเล่ากันตัวต่อตัว วารสารบัญชี กลางไม่คิดหรือว่าจะแจกรางวัลสำหรับผู้เขียนที่นำเรื่องโศกนาฏกรรมประเภทนี้มาประกวดในหน้ากระดาษ ของวารสาร?

เท่าที่วามานี้ เห็นจะพอหอมปากหอมแล้ว สำหรับคราวนี้ แต่ท่านบรรณาธิการครับ มีข้อที่ควร เสนอย้ำอยู่ก็คือ

พรหมวิหาร อุเบกขา คือความวางใจเฉยอยู่ ตั้งใจเป็นกลางนั้น จะเป็นธรรมะที่ดีได้บางโอกาส ก็จริง แต่ถ้าเจ้าหน้าที่ผู้ใหญ่มีหน้าที่ตรวจตราสอดส่องการบริหารราชการ ถ้าเจอะข้อทุจริตแล้ว จะหลบตัว อาศัย “อุเบกขา” เป็นร่มโพธิ์ พร้อมกับแปลงสุภาชิตว่า “รัฐรักษาตัวรอดเป็นยอดดี” นั้นแหละเป็นลักษณะ กังฉิน เพราะนอกจากแสดงความขลาดแล้ว ยังเป็นการบกพร่องหน้าที่อย่างร้ายแรง การยอมรับความ ชั่วนั้น เป็นความชั่วอยู่ในตัว (Toleration of evil is evil in itself.)

ผมขอฟังความเห็นของนักเลงผู้อื่นด้วยตามเคย.

ด้วยความนับถือ

ป.ล. เพื่อความกระจ่างแจ้งในวรรคแรกของจดหมายนี้ ขออธิบายว่า ผมได้รับของขวัญ (ในฐานะผู้ เขียนบทความ) จากวารสาร ในปีแรกคือ เครื่องตั้งปากกาที่โต๊ะ ในปีต่อมา ได้รับนาฬิกาปลุกเรื่อย สวยงาม ขอแสดงความขอบคุณวารสารฯ ไว้ ณ ที่นี้ กับแสดงความหวังไว้สำหรับอนาคตด้วย.